

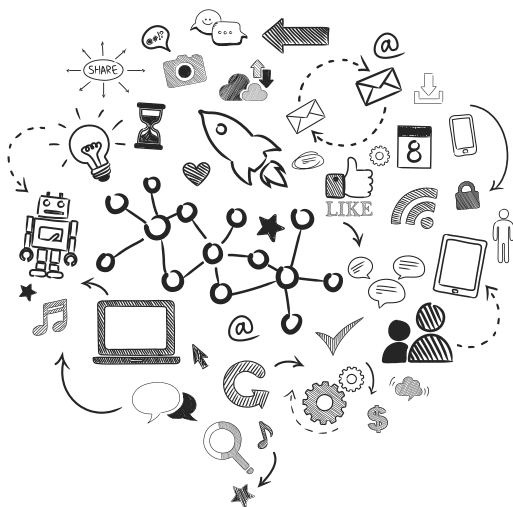
การพัฒนากลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดสู่วิสาหกิจชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนพุนทรพิสัยเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

The Development of Mushroom Chili Paste Occupational Groups toward a Community Enterprise by Means of Community Participation : A Case Study of Poonsap Community, Sai Mai District, Bangkok

ชเนตตี พิพัฒนางกูร นงนาท นพคุณ ประพันธ์ แก้วคำ Yan Chen จีระรัตน์ โพธิ์กระจำจ
Qi Bin และ อรพรรณ สวภาพ

Chanettee Pipathanangkul Nongnat Nopakun

Praphan Kaewkham Yan Chen Cheerarat Phokrachang Qi Bin
and Oraphan Suvaphap

การพัฒนากลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดสู่สหกิจชุมชนโดยการ มีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนพุนทรพิสัย เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

The Development of Mushroom Chili Paste Occupational Groups
toward a Community Enterprise by Means of Community Participation :
A Case Study of Poonsap Community, Sai Mai District, Bangkok

ชเนตตี พิพัฒนางกูร¹ นงนาท นพคุณ² ประพันธ์ แก้วคำ³ Yan Chen⁴
จิระรัตน์ โพธิ์กระจำจ⁵ Qi Bin⁶ และ อรพรรณ สุวภาพ⁷

Chanettee Pipathanangkul Nongnat Nopakun Praphan Kaewkham Yan
Chen Cheerarat Phokrachang Qi Bin and Oraphan Suvaphap

¹คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย
Faculty of Business Administration, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand
e-mail: Chanettee31@hotmail.com

²คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย
Faculty of Business Administration, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand
e-mail: Nongnat.nop@gmail.com

³คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย
Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand e-mail: Ake.ppat@gmail.com

⁴วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย
International College, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand e-mail: noichency@gmail.com

⁵วิทยาลัยนานาชาติภาษาและวัฒนธรรมจีน มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย
China International Language and Culture College, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand
e-mail: Cheerarat.pho@krirk.ac.th

⁶วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย
International College, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand e-mail: Qi.bin@krirk.ac.th

⁷คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี 70150 ประเทศไทย
Faculty of Humanities And Social Sciences, Muban Chombueng Rajabhat University,
Ratchaburi 70150, Thailand e-mail: au.oraphan@gmail.com

Received : July 11, 2024 Revised : April 25, 2025 Accepted : May 1, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบทของชุมชน ปัญหาและอุปสรรคของ
การบริหารจัดการกลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดในชุมชนพุนทรพิสัยที่สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
ฐานราก 2) กระบวนการพัฒนาศักยภาพการแปรรูปของกลุ่มอาชีพทำน้ำพริกเห็ดเพื่อ

การยกระดับผลิตภัณฑ์สู่วิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) รูปแบบการยกระดับกลุ่มอาชีพสู่วิสาหกิจชุมชน มาต่อยอดทางการตลาดและการจำหน่ายสินค้า เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การดำเนินการวิจัยยึดตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในแนวทางของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย คือ กรรมการวิสาหกิจชุมชน และสมาชิกวิสาหกิจชุมชน การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การประชุมกลุ่ม และการศึกษาเอกสาร

ผลการวิจัย พบว่า สภาพก่อนการพัฒนากลุ่มชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคตามหลักการบริหาร 6 M ดังนี้ 1) ด้านบุคลากร สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดความถนัดในทักษะบางอย่าง ขาดการรวมตัวกันของแต่ละรุ่น อีกทั้งยังมีการเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น 2) ด้านการเงิน ได้รับเงินสนับสนุนบ้างแต่ในจำนวนที่น้อย ไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ 3) ด้านวัสดุที่ใช้ผลิต ได้มาจากวัตถุดิบที่สามารถหาได้ในชุมชนแต่มีปริมาณจำกัดจึงต้องพึ่งจากแหล่งภายนอกชุมชนบางส่วน 4) ด้านการบริหารจัดการ เริ่มมีการรวมกลุ่มในช่วงก่อนการระบาดของโควิด แต่มีปัญหาการจัดจำหน่ายสินค้าโดยไม่ผ่านระบบออนไลน์ 5) ด้านการตลาด ผลิตภัณฑ์ไม่มีความโดดเด่น เนื่องจากสินค้าที่ผลิตมีและขายกันอยู่แล้ว และ 6) ด้านอุปกรณ์การผลิต ใช้เพียงอุปกรณ์บางอย่างจากบ้านของสมาชิก ไม่เพียงพอต่อการนำไปเพิ่มการผลิต กระบวนการพัฒนากลุ่มอาชีพสู่วิสาหกิจชุมชนโดยการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 7 วิธีการที่ดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอน คือ 1) การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่มอาชีพและพัฒนาสู่การตั้งวิสาหกิจชุมชน ซึ่งครอบคลุมการบริหารจัดการ 2) การศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชน 3) การจัดเวทีทดลองทำผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้มาตรฐาน 4) การทดลองการตลาดออฟไลน์และออนไลน์ 5) การจัดเวทีถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริง 6) การให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ และ 7) การประชุม สรุปผลการทดลอง จัดทำคู่มือเพื่อพัฒนา และกลยุทธ์ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้เกิดแนวทางในการดำเนินงานต่อยอดทางการตลาดและการจำหน่ายสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

คำสำคัญ : การพัฒนา; กลุ่มอาชีพ; วิสาหกิจชุมชน; การมีส่วนร่วม

Abstract

This research aims to investigate: 1) the process of developing the potential of a mushroom chili paste occupational group to upgrade its

products to a community enterprise, with the involvement of the Poonsap community; 2) the process of occupational groups becoming community enterprises through community participation in order to increase the economic value of their products through marketing and sales strategies. Participatory action research method was used in this qualitative study, targeting community enterprise committee members and its members. Data was collected using in-depth interviews, group meetings, and document reviews of community history.

The research findings indicated that, prior to development, the community faced challenges and obstacles related to the 6M management principles: 1) Manpower: mostly elderly individuals with limited skills and generational cohesion, and a tendency to shift to other occupations; 2) Money: inadequate managerial funds; 3) Materials: limited availability of materials sourced from both inside and outside the community; 4) Management: the group was first formed prior to COVID-19, however, there were no online sales at that time; 5) Marketing: insufficient product differentiation because of an emphasis on existing products; and 6) Machinery: limited household equipment, inadequate for increased production

11 The development process towards a community enterprise through participation involved seven methods: 1) providing knowledge on how to turn occupational groups into community enterprises, covering topics such as standard management practices, financial systems, fundraising, and modern marketing; 2) benchmarking visits to other community enterprises; 3) product standardization trials (three sessions); 4) marketing trials (offline and online, three sessions); 5) learning extraction forums for practical implementation (three sessions); 6) expert coaching; and 7) meetings to compile trial results and produce a self-improvement manual. The strategies deemed suitable for future community enterprise development including corrective, preventive, and adaptive strategies, leading to guidelines for strategic planning.

Keywords: Development; Occupational group; Community enterprise; Community participation

บทนำ

โครงการวิจัยนี้ต่อยอดมาจากโครงการวิจัยเดิมเรื่อง “กระบวนการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสวนเกษตรชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุดทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร” ซึ่งเป็นการศึกษาการปรับเปลี่ยนพื้นที่บุกรุกและทิ้งขยะให้กลายเป็นสวนเกษตรชุมชนขนาดเล็ก มีการผลิตพืชผลทางการเกษตรที่ปลอดภัยผ่านการบริหารจัดการสวนเกษตรอย่างเป็นระบบ โดยมีการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์จากสวนเกษตรชุมชนทั้งด้านจำนวนและชนิดที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีการแบ่งปันผลผลิตกันในชุมชนและมีรายได้หมุนเวียนจากสวนเกษตร อีกทั้งยังมีการพัฒนาศักยภาพในด้านการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสวนเกษตรชุมชน อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโคโรนาไวรัส (COVID-19) ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2563 และเมษายน ปี พ.ศ. 2564 ได้มีผลกระทบอย่างมากกับพื้นที่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ก่อให้เกิดการระบาดในระลอก 3 อีก ซึ่งมีความรุนแรงค่อนข้างมาก โดยระบาดเข้าไปในชุมชนอย่างรวดเร็ว ทำให้มีผู้ติดเชื้อมากถึง 70 คน ในส่วนนี้เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมในสวนเกษตรชุมชนพุดทรัพย์ถึง 8 คน และ 65 คน ต้องกักตัวในชุมชน โดยมีนักวิจัยชาวบ้านและสมาชิกสวนเกษตรส่วนใหญ่ได้ผลัดกันทำหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ติดเชื้อ มีการดูแลเรื่องอาหารและประสานงานกับหน่วยแพทย์สำหรับผู้ป่วยที่กักตัวในชุมชน และบางคนอาสาไปช่วยเหลือผู้ป่วยตามโรงพยาบาลสนาม ส่งผลให้โครงการวิจัยเดิมมีข้อจำกัดที่จะขยายผลต่อไปให้ต่อเนื่อง (พัชรินทร์ พันธแน่น, 2563)

เดิมชุมชนมีแผนที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อยกระดับคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน และการยกระดับไปเป็นวิสาหกิจชุมชน แต่ด้วยสถานการณ์การระบาด 2-3 ระลอกของ COVID-19 ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ส่งผลกระทบทำให้การพัฒนาในชุมชนต้องหยุดชะงัก ประกอบกับสมาชิกสวนเกษตรชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ผลิตและแปรรูป ที่เป็นผู้บุกรุกเบิกมีอายุมาก บางคนป่วยอยู่ระหว่างการรักษาตัว ในขณะที่สมาชิกบางรายโยกย้ายไปอยู่อาศัยที่ต่างจังหวัด รวมถึงมีการออกไปทำงานที่อื่น จึงต้องชักชวนสมาชิกในกลุ่มที่มีอายุน้อยเข้ามาเพิ่มเติม โดยมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นด้วย การปรับเปลี่ยนนี้

ทำให้กลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มี 3 วัย คือ วัยผู้สูงอายุ วัยกลางคน และวัยเด็ก โดยทั้งหมดเป็นกลุ่มที่อยู่ใต้เส้นความยากจน ในกลุ่ม 40% ล่าง เมื่อทีมนักวิจัยได้รับการประสานจากสมาชิกกลุ่มให้เข้าไปช่วยเหลือเพื่อยกระดับและการหนุนเสริมให้มีการต่อยอดโครงการวิจัยเดิม จึงได้จัดการประชุมหารือกับผู้แทนชุมชนในเบื้องต้น เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2566 ทำให้เห็นความชัดเจนของความต้องการของชุมชนในการพัฒนา กลุ่มอาชีพให้ก้าวไปสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อการมีอาชีพ และรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น โดยจะต้องทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมากขึ้น ยกยระดับมาตรฐาน การทำน้ำพริกเห็ด อาทิ การปรับปรุงสูตรทำน้ำพริก โลโก้ บรรจุภัณฑ์ และฉลากสินค้า แล้วยกระดับการพัฒนาด้วยการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้สามารถเข้าถึงการสนับสนุนด้านเงินทุนและบริการด้านต่าง ๆ จากภาครัฐ

จากการลงพื้นที่ชุมชนพุนทรัพย์ และเข้าพบสมาชิกชุมชน 4-5 คน ที่รวมกลุ่มอาชีพทำน้ำพริกเห็ด ทำให้ทราบในเบื้องต้นว่า มีปัญหาเรื่องขบวนการผลิตในบางขั้นตอนที่ทำให้ได้น้ำพริกที่แม้จะมีคุณภาพดีแต่มิ่่น้ำมันมากเกินไป บรรจุภัณฑ์ที่ใส่น้ำพริกมีรูปแบบที่จำกัด อีกทั้งน้ำพริกเห็ดที่ผลิตขึ้นมามีเพียงสูตรเดียว ส่วนการตลาดแม้จะมีการทำโลโก้แต่ยังไม่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ การจัดจำหน่ายยังจำกัดอยู่ในวงแคบ และมีปัญหาที่กำลังการผลิตอาจไม่พอหากมีการสั่งซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้น จึงควรปรับเปลี่ยนกำลังการผลิตใหม่ด้วยการเตรียมการรวมพลังคนที่สนใจอาชีพทำน้ำพริกเห็ด โดยอาจส่งเสริมให้ยึดเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมสำหรับคนต่างกลุ่มกัน และปรับการบริหารจัดการในการผลิต การแปรรูป และการตลาด ด้วยการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายที่มีศักยภาพเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด สร้างรายได้ที่เพียงพอ และสามารถแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันแก่คนในชุมชน

ต่อมาจึงได้มีการประชุมเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย และได้ข้อสรุปร่วมกันในการที่หาวิจัยขึ้นนี้ต่อยอดงานวิจัยเดิม ทั้งนี้เพื่อบูมการพัฒนา กลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดให้ก้าวสู่การยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการด้วยการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนต่อไป โดยการพัฒนาต่อยอดผ่านงานวิจัยนี้ควรทำเป็นโครงการที่มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสร้างเสริมพลังอันจะช่วยให้สามารถผลักดันให้กลุ่มอาชีพได้รับการยกระดับก้าวไปสู่วิสาหกิจชุมชน ด้วยการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิต การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนการพัฒนาตลาดที่รวมถึงการทำการตลาด online ด้วย อันจะทำให้ชาวบ้านมีเวลาในการผลิตมากขึ้น พัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพมากขึ้น จนได้มาตรฐานและเข้าสู่การจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งน่าจะเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิก เป็นคน 40% ล่าง อันมีส่วนลดความเหลื่อมล้ำในกลุ่ม คนจน

เมืองที่อพยพมาจากชนบทมาอยู่ร่วมกันอย่างแออัดได้สะพานในกรุงเทพมหานคร และกลายเป็นคนจนเชิงพื้นที่ ที่ประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมซึ่งต้องได้รับการปฏิรูปทั้งด้านอำนาจ ศักดิ์ศรี สิทธิ รายได้ และโอกาส (สุริชัย หวันแก้ว, 2561:18) หากคนเหล่านี้ได้รับการพัฒนาผ่านกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่มีชุมชนเป็นฐาน (Community-based Research : CBR) ก็น่าจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ทั้งความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ และความเหลื่อมล้ำด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยง ทั้งความเหลื่อมล้ำด้านความรู้ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดในชุมชนพุดทรัพย์ที่สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพการแปรรูปของกลุ่มอาชีพทำน้ำพริกเห็ดเพื่อการยกระดับผลิตภัณฑ์สุริยาศักดิ์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อศึกษารูปแบบการยกระดับกลุ่มอาชีพสุริยาศักดิ์ชุมชน มาต่อยอดทางการตลาดและการจำหน่ายสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

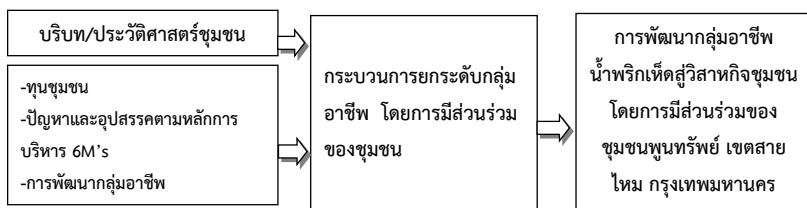
แนวทางการทำงานในองค์กรต้องอาศัยการใช้ทรัพยากรการบริหาร(Managerial Resources) พื้นฐาน 4 ด้าน ได้แก่ คน(Man) เงิน(Money) วัสดุ(Material) และการจัดการ(Management) หรือที่เรียกโดยย่อว่า 4M's อย่างไรก็ตามด้วยสภาพแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงตัวแปรที่มีผลกระทบต่อองค์กรด้วย ดังที่ วิภาดา คุปตานนท์ (2551 : 13) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากทรัพยากรการบริหาร พื้นฐาน 4 ด้าน ดังกล่าวแล้วนั้น ควรเพิ่มตัวแปรอีก 2 ด้าน คือ การตลาด (Marketing) และ เครื่องจักร (Machines) รวมถึงการทบทวนเรื่องการมีส่วนร่วมของบุคลากร ซึ่งมีความหลากหลายตามนิยามและวิธีการมีส่วนร่วม ดังที่ Keith (1972) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม เพื่อเป้าหมายร่วมของกลุ่มนั้น ในขณะที่ Reeder (1974) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในรูปแบบส่วนบุคคลและกลุ่ม

กลุ่มอาชีพ กรรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน (2560) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการรวมตัวของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเดียวกัน ดำเนินกิจกรรมด้านอาชีพ กิจกรรมการผลิต และจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง มีคณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่ม และมีระเบียบข้อบังคับ ทั้งนี้กลุ่มอาชีพ ตามแนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน หมายถึง กลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้านเป้าหมาย ตั้งแต่ 5 ครัวเรือนขึ้นไป การรวมกลุ่มอาชีพนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานให้ได้รับการยกระดับขึ้นมา

โดยที่การพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานนี้จะต้องอาศัยความเข้มแข็งของสังคมหรือชุมชน และแนวทางการยกระดับควรดำเนินการโดยใช้หลักการของ “วิสาหกิจชุมชน” (Small and Micro Community Enterprise, SMCE) เป็นเครื่องมือในการช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้วิสาหกิจชุมชนจะดำเนินการในรูปแบบของการจัดการทุนอย่างสร้างสรรค์ เช่น การแปรรูปผลผลิตท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าและรายได้ให้ชุมชน ตามที่ อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ (2549) ได้อธิบายไว้ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการที่ดำเนินโดยชุมชน เพื่อชุมชนและประโยชน์ของคนในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางสังคมในการดำเนินกิจการ ซึ่งสอดคล้องกับที่ เสรี พงศ์พิศ (2552) ได้อธิบายไว้ว่าเกิดจากการที่คนในชุมชนร่วมมือกันในการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากรและทุน โดยมุ่งเน้นการแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าการแข่งขัน ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมเศรษฐกิจแต่ยังเป็นกิจกรรมที่สร้างสังคมให้เข้มแข็ง และเป็นการพัฒนาชุมชนส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบภายในชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิด โครงการการพัฒนา กลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดสุวิสาหกิจชุมชน
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทุนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community based Research) โดยดำเนินการตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและนักวิจัยชุมชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ผ่านกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชน ในลักษณะของการจัดเวทีประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การศึกษาดูงาน การเยี่ยมชม ให้คำปรึกษา การอบรมให้ความรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน กลุ่มเป้าหมายการวิจัย คือ คณะกรรมการชุมชน สมาชิกกลุ่มอาชีพพริกหิวดและผักสวนเกษตรในชุมชนพุดมทรัพย์ โดยมีคนในชุมชนเข้าร่วมในกระบวนการวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล (Individual In-depth Interview Guide) ซึ่งใช้กับกลุ่มผู้นำทางความคิด (Key Opinion Leaders) ได้แก่ ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และผู้นำกลุ่มอาชีพ จำนวน 22 คน โดยใช้การสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างแบบขยายความ (Divergent Interviewing) เพื่อไม่เป็นการปิดกั้นคำตอบที่จะได้รับอันจะทำให้ข้อมูลข่าวสารและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและมีรายละเอียดจากบุคคลที่หลากหลาย ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยที่กำหนด 2) การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เพื่อศึกษาศักยภาพความพร้อม ความสามารถและจุดอ่อนของกลุ่มอาชีพ ตลอดจนโอกาสและอุปสรรคที่อยู่ภายในกลุ่ม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการนำไปวางแผนเพื่อกำหนดรูปแบบและแนวทางในการพัฒนา กลุ่มอาชีพสู่การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมภายในชุมชนระหว่างผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตสายไหม และสำนักงานเกษตรมีนบุรี ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน และการบริหารจัดการ การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นวิทยากร เพื่อไปฝึกการเตรียมการต่าง ๆ สู่การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเป็นวิทยากร

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยการลงพื้นที่วิจัย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนา การสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพ และสมาชิกในชุมชน รวมทั้งการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ นำไปสู่การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล เมื่อรวมรวบข้อมูลมาได้แล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์

มีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานด้านการตลาด ใช้การวิเคราะห์หอนุกรมเวลา 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา 3) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมผสาน ใช้การวิเคราะห์แบบสามเส้า และ 4) การวิเคราะห์ผลกระทบ ใช้การประเมินผลเชิงระบบ

ผลการศึกษา

ผลจากการดำเนินการวิจัยสามารถตอบคำถามการวิจัยโดยได้นำเสนอเรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. บริบทของชุมชน ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดชุมชนพุนทรพิสัยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก สถานการณ์ก่อนการพัฒนา กลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดสุวิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรพิสัย จากการที่ทีมวิจัยได้ดำเนินการค้นหาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพชุมชนพุนทรพิสัย ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก โดยได้จัดกิจกรรม การประชุมชี้แจงโครงการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ และปัญหาที่เกิดขึ้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพในปัจจุบัน รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่จบการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงระดับปริญญาตรี มีตำแหน่งกรรมการ กลุ่ม และมีผู้ที่เป็นประธานกรรมการสวนเกษตรเข้าร่วมด้วย ลักษณะการประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน มีอาชีพที่ไม่แน่นอนรับจ้างทำงาน เดิมกลุ่มอาชีพสร้างโรงเห็ด ปลูกผักต่าง ๆ และแปรรูปจากเห็ดเป็นน้ำพริกเห็ดแบบเดียว การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยังอยู่ในวงแคบ

ด้านการบริหารจัดการ ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดหลักการบริหารจัดการ 6 M ของ วิภาดา คูปตานนท์ (2551 : 13) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา กลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดสุวิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรพิสัย เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร คือ ขาดบุคลากรในการดำเนินงาน ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของตลาด และการบริหารจัดการยังขาดด้านเงินทุนที่จะนำมาใช้การทำตลาดและทำการผลิต ดังนั้น ทีมวิจัยจึงร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในการนำแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการจัดให้มีกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชนและการทำการตลาด อีกทั้งยังต้องมีการศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนที่ได้มาตรฐานเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจะช่วยเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะกรรมการกลุ่มอาชีพ มีการจัดกิจกรรมทดลองทำผลิตภัณฑ์ชุมชน และทดลองจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ การถอดบทเรียนจากการทดลองนำไปปฏิบัติงานจริง การประชุมเพื่อสรุปผลการทดลอง และการจัดทำคู่มือกิจกรรมเหล่านี้ทำด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนาศักยภาพชุมชน ปรากฏดังรายละเอียด ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : ปัญหาและอุปสรรคของชุมชนพุนทรพัยวิเคราะห์ตามหลักการบริหาร 6 M

หลักการบริหาร 6 M	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1) กรรมการกลุ่มอาชีพ/ วิสาหกิจชุมชน (Man)	1) ขาดความเชื่อมั่นในกลุ่มและเพื่อนบ้าน 2) ขาดบุคคลากร คนงานน้อย	1) จัดตั้งกลุ่มอาชีพ
2) เงินงบประมาณ (Money)	1) ขาดตลาดรองรับและไม่มีงบประมาณในการทำน้ำพริก 2) ขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดการสนับสนุนทางการเงิน รายได้หมุนเวียนไม่มี	1) ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐ 2) จัดหางบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน
3) การบริหารจัดการ (Management)	1) ส่วนใหญ่เปลี่ยนอาชีพ 2) ขาดข้อมูลทางวิชาการต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดของผลิตภัณฑ์ 3) ขาดที่ทำการสถานที่ดำเนินกิจกรรมที่เป็นส่วนกลาง สถานที่ปฏิบัติงานไม่เหมาะสม	1) จัดตั้งกลุ่มอาชีพ(แบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน) 2) จัดให้มีสถานที่ปฏิบัติงานที่สะอาดและสะดวก
4) ตัวสินค้าหรือวัสดุที่ใช้ผลิต (Material)	1) น้ำพริกมีความมันมากเกินไป 2) อุปกรณ์ในการผลิตไม่เพียงพอ หาซื้ออุปกรณ์จากภายนอก	1) การทำน้ำพริกมีความมันลดลง 2) จัดให้มีแหล่งวัตถุดิบโรงเห็ดที่เพาะเห็ดใช้ทำน้ำพริกเห็ด
5) อุปกรณ์และเครื่องมือใช้ในการผลิต (Machine)	1) ขาดเครื่องจักร 2) ขาดอุปกรณ์ในการทำ เช่น กระทะ เครื่องปั่น เครื่องชั่งน้ำหนัก เป็นต้น	1) ควรมีการจัดหาอุปกรณ์ที่ผลิตน้ำพริก
6) การตลาด (Marketing)	1) การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง 2) ขาดตลาดรองรับ 3) บรรจุภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน 4) ขาดเครือข่ายและการสนับสนุนจากรัฐราชการอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง	1) ควรมีจุดกระจายสินค้า 2) ควรมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ 3) ควรหาบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน

2. กระบวนการพัฒนาศักยภาพการแปรรูปกลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดเพื่อการยกระดับผลิตภัณฑ์สู่วิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรัพย์

กระบวนการพัฒนากลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดสู่วิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มจากการที่ชุมชนนำประเด็นปัญหา การขาดบุคลากรในการดำเนินงานยกระดับผลิตภัณฑ์สู่วิสาหกิจชุมชน ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ทั้งด้านเงินทุน ด้านการตลาด และด้านการผลิต มาจัดการประชุมหารือเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีบุคคลรุ่นใหม่ กลุ่มคนหนุ่มสาว เข้าร่วมเป็นกรรมการและร่วมกิจกรรมเพื่อดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนต่อไป จากเดิมที่พบว่า กรรมการชุมชนส่วนใหญ่มีต้นทุนความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน เคยเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานราชการอย่างน้อย 1-2 ครั้ง ซึ่งมีบางรายก็เปลี่ยนงานเปลี่ยนอาชีพ เพราะปัญหามีรายได้น้อยยกอปรกับได้ประสบกับสถานการณ์โรคระบาดที่ทำให้รายได้น้อยไม่มั่นคง จึงทำให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่ต่อเนื่อง ดังนั้นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ จึงต้องเริ่มจากการให้ความรู้และความเข้าใจและการทดลองทำจริงนั่นเอง

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มคนที่เคยรวมกลุ่มแล้ว ทำให้ทราบว่ากระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพเริ่มจากการที่สามารถรวมกลุ่มชาวบ้านมาประชุมหารือ ระดมความคิดเห็น และจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มอาชีพเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีระบบและชัดเจนขึ้น หลังจากนั้นได้ทำการทดลองทำผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการศึกษาดูงาน จัดอบรมให้ความรู้ทางบัญชี การเงิน การทำการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน และการบริหารจัดการ ด้วยการจัดเวทีให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม และเขตมีนบุรี มาให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ทีมวิจัยและกรรมการกลุ่มอาชีพ สามารถบริหารจัดการจัดทำและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างถูกต้อง และการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ตามรูปแบบของการขอจดจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน

จากการที่จัดกิจกรรม โดยมี 3 ขั้นตอน เพื่อค้นหาประเด็นที่ศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ข้างต้น การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ขั้นตอนมีกิจกรรมทั้งหมด 23 กิจกรรม ดังต่อไปนี้ 1) จัดเวทีประชุมประจำเดือน 2) จัดกิจกรรมโครงการ Big Cleaning 3) จัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัย 4) ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหา

และอุปสรรคการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพน้ำพริกหีดชุมชนพุนทรัพย์ และปัญหาที่เกิดขึ้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในปัจจุบัน 5) เก็บข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา 4 ประเด็น 6) การจัดเวทีทดลองทำน้ำพริกหีดผลิตภัณฑ์ชุมชน ครั้งที่ 1 7) การจัดเวทีถอดบทเรียนจากการนำไปปฏิบัติงานจริง ครั้งที่ 1 8) การศึกษาดูงานในวิสาหกิจชุมชนที่มีการจัดทำน้ำพริกผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้มาตรฐาน 9) การจัดเวทีทดลองทำน้ำพริกหีดผลิตภัณฑ์ชุมชน ครั้งที่ 2 10) การจัดเวทีถอดบทเรียนจากการนำไปปฏิบัติงานจริง ครั้งที่ 2 11) การศึกษาดูงานในฟาร์มเห็ดวัตถุดิบในการทำน้ำพริกที่มีเป็นฟาร์มเห็ดได้มาตรฐาน 12) การจัดเวทีทดลองทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ครั้งที่ 3 13) การทดลองจำหน่ายน้ำพริกหีด (นำผลิตภัณฑ์ผ่านการพัฒนาไปทดลองจำหน่าย) 14) ต่อยอดทางการตลาดและการจำหน่ายสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ 15) เพิ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน 16) การจัดเวทีการประชุมให้ความรู้ : การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชน และการบริหารจัดการ การบัญชีการเงิน 17) การจัดอบรมเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการตลาด ช่องทางการขาย ศักยภาพในการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด 18) จัดประชุมระดมทุนหุ้นวิสาหกิจชุมชน 19) การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนพุนทรัพย์สายไหม 20) ลงมือภาคปฏิบัติทำการตลาดยุคใหม่ ออนไลน์ และออฟไลน์ 21) การจัดเวทีสรุปวิเคราะห์และผลการทดลอง เวทีถอดบทเรียนเพื่อจัดทำคู่มือสรุปผลการเรียนรู้เป็นคู่มือเพื่อใช้ในการพัฒนาดตนเอง 22) เก็บข้อมูลด้านเศรษฐกิจ(หลังดำเนินโครงการ) และเก็บข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา และ 23) เวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน

การทำกิจกรรมดังกล่าว นำไปสู่การวิเคราะห์การพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยอิงองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ (1) การบริหารจัดการ (2) การพัฒนาการผลิต (3) การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ (4) การส่งเสริมช่องทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์ และ (5) การจัดสรรผลกำไร โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ในแต่ละด้าน ดังนี้

1) การบริหารจัดการ การพัฒนากลุ่มอาชีพเริ่มจากการประชุมวางแผนเพื่อการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งทำให้ได้กิจกรรมต่างๆ ตามมา ซึ่งประกอบด้วย การประชุมประจำเดือน การเชื่อมโยงคนในชุมชนเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการ Big Cleaning การประชุมชี้แจงโครงการวิจัย การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพน้ำพริกชุมชนพุนทรัพย์ การคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มอาชีพน้ำพริกหีดชุมชนพุนทรัพย์เพื่อดำเนินการพัฒนากลุ่มอาชีพสุวิสาหกิจชุมชน การจัดเวทีสรุปวิเคราะห์และผลการทดลอง เวทีถอดบทเรียนเพื่อจัดทำคู่มือสรุปผลการเรียนรู้เป็น

คู่มือเพื่อใช้ในการพัฒนาตนเอง และการจัดประชุมเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ทราบและเข้าใจในผลการดำเนินงานและแผนในอนาคต ซึ่งเป็นการบริหารจัดการกลุ่มโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนพุนทรัพย์ และภาคีเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ผลของการดำเนินการดังกล่าว คือ 1) มีการวางแผนร่วมกัน มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชน และประชุมคัดเลือกกรรมการกลุ่มอาชีพ มีแบ่งหน้าที่การบริหารที่มีความชัดเจนขึ้น ที่สำคัญคือการดำเนินงานของกลุ่มเน้นการประชุมหารือทำความเข้าใจร่วมกัน มีการดำเนินการตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี 2) สามารถจัดตั้งคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนได้เป็นผลสำเร็จ 3) มีการแบ่งหน้าที่ การระดมทุน การบริหารจัดการที่มีการแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ความชัดเจนขึ้น 5 ฝ่าย คือ ฝ่ายผลิตน้ำพริกเห็ด ฝ่ายดูแลโรงเห็ด ฝ่ายดูแลสวนผัก ฝ่ายการตลาด และฝ่ายบัญชีและการเงิน และ 4) มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภายใต้การประสานงานดูแลควบคุมของประธานวิสาหกิจชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน

2) การพัฒนาด้านการผลิต กระบวนการที่สำคัญของการพัฒนา คือ การทดลองทำหลาย ๆ ครั้ง ซ้ำ ๆ ให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน และการถอดบทเรียนที่ได้นำมาปรับเทคนิควิธีการในการผลิตน้ำพริกเห็ดจนรสชาติหนึ่งเป็นสูตรมาตรฐานในการทำน้ำพริกเห็ด ความพยายามเรียนรู้อีกประการหนึ่งคือ การจัดไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ผ่านการชี้แนะและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อนำมาพิจารณาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนพุนทรัพย์ ผลปรากฏว่าการพัฒนาด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์น้ำพริกเห็ดที่ผลิตได้คุณภาพรสชาติเป็นมาตรฐาน สามารถนำเห็ดมาแปรรูปเป็นน้ำพริกเห็ด 2 รสชาติ คือ รสดั้งเดิมและรสเผ็ด นอกจากนี้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น ๆ หลายชนิด ได้แก่ เห็ดสวรรค์ รวมถึงน้ำพริกอื่น ๆ ได้แก่ น้ำพริกตาแดง และน้ำพริกเผา โดยได้ผลงานเกินคาดจากเดิมทำน้ำพริกเห็ดเพียง 1 อย่าง ขยายเป็น 4 อย่าง นอกจากนี้ยังมีการทำโรงเห็ดเพาะเห็ดเพิ่มขึ้น 1 หลัง โดยได้รับการสนับสนุนบางส่วนจากภาคีเครือข่ายกศน. เพื่อเพาะเห็ดเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปทำน้ำพริกเห็ด อีกทั้งยังได้คู่มือการปฏิบัติ คือ คู่มือการทำน้ำพริก คู่มือการเพาะเห็ด และมีการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพุนทรัพย์สวยสะอาดขึ้นมากหลังจากเดิมที่รก้าง เป็นพื้นที่สีเขียวเป็นปอดของชุมชนเมือง และปลูกผักสดทานในชุมชนและจำหน่ายมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

3) การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ นอกจากการทดลองทำน้ำพริกหีดให้มีรสชาติได้มาตรฐานแล้ว ที่สำคัญคือการนำออกจำหน่าย ซึ่งได้มีการทดลองแจกและทดลองจำหน่ายในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน และยังมีความสามารถในการเพิ่มผลิตภัณฑ์ จากน้ำพริกหีดรสดั้งเดิม เป็นน้ำพริกหีดรสเผ็ด น้ำพริกตาแดง น้ำพริกเผา และน้ำพริกปลาร้า พร้อมกับชุมชนต้องการเพาะเห็ดเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเป็น เห็ดสวรรค์ ก้อนเห็ด และผักสดจากสวนเกษตรพุนทรพย์ เป็นการต่อยอดการผลิตเพิ่มจำนวนผลิตภัณฑ์ถึง 8 ชนิด จึงเป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทำให้ได้ยอดขายและรายได้จากการจำหน่ายเพิ่มขึ้น ดังผลปรากฏด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ คือ นำเห็ดที่เพาะจากสวนเกษตรของชุมชนเองมาแปรรูปเป็นน้ำพริกหีด 2 รสชาติ และ เห็ดสวรรค์ รวมถึงน้ำพริกอื่นๆ ได้แก่ น้ำพริกตาแดง น้ำพริกเผา อีกทั้งยังสามารถผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพิ่มอีก 4 อย่างคือ เห็ดสด ผักสด เห็ดสวรรค์ ก้อนเห็ด และร่วมกันออกแบบกับภาคเครือข่ายจากสส.เขตสายไหม จัดทำโลโก้ผลิตภัณฑ์ “พุนทรพย์” ได้ 8 ชนิด ปรากฏดังรายละเอียด ในภาพที่ 2

รูปภาพที่ 2 จัดทำโลโก้ผลิตภัณฑ์ “พุนทรพย์” ได้ 8 ชนิด

4) การส่งเสริมช่องทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์ การดำเนินการพัฒนาครั้งนี้เน้นส่งเสริมการจัดอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการตลาด ช่องทางการขาย การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนเพิ่มศักยภาพในการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดด้วย โดยการจัดเวทีการประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับการตลาดยุคใหม่ ที่มุ่งเน้นด้านการตลาด ทั้งการขายออฟไลน์ โดยการขายปลีกและขายส่ง และการขายผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งมีการฝึกลงมือภาคปฏิบัติจริง ทำการตลาดยุคใหม่ออฟไลน์ อาทิ การ

วางจำหน่ายในตลาด สถานที่ภาครัฐและเอกชน และออนไลน์ อาทิ โฟสคลิปปในเฟซบุ๊ก ในเวปเพจ เป็นต้น ผลจากการส่งเสริมช่องทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์ครั้งนี้ คือ กลุ่มอาชีพได้ดำเนินการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้ง 8 ชนิด ทั้งผ่านช่องทางการจำหน่าย แบบออฟไลน์ด้วยการทดลองขายอย่างเป็นระบบที่ครอบคลุม การทำป้าย ประชาสัมพันธ์ จัดบูธขายในตลาดชุมชน นำสินค้าไปขายที่สำนักงานเขตสายไหม และ ที่มหาวิทยาลัยเกริก นอกจากนี้ยังเพิ่มการจำหน่ายออนไลน์ โดยใช้ช่องทางเพจเฟซบุ๊ก “น้ำพริกเห็ดพุนทรัพย์” ฝ่ายการตลาดของกลุ่มได้ทำคลิปปวีดีโอเอง และได้จัดทำคู่มือ เพิ่มอีก 1 เล่ม คือ คู่มือการตลาดยุคใหม่ (การตลาดออนไลน์) ด้วย

5) การจัดสรรผลกำไร เป้าหมายการดำเนินงานให้มีความชัดเจนในการยกระดับ เศรษฐกิจฐานราก คือ ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ความพยายาม บรรลุเป้าหมายนี้ดำเนินการโดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้และสร้างความเข้าใจด้านการ บริหารจัดการ การบัญชีและการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรผลกำไร โดยมี อาจารย์ในทีมวิจัยที่มีความรู้ทางด้านการเงินเป็นที่ปรึกษา ซึ่งได้มีการวางแผนร่วมกัน กับคณะกรรมการกลุ่มเพื่อทำการจัดสรรผลกำไรและวางแผนจ่ายเงินปันผลตอนสิ้นปี ทุกปี ผลที่เกิดขึ้นคือการเตรียมความพร้อมด้านการบริหารจัดการการเงินของกลุ่ม มีการจัดสรรงบประมาณรายได้และรายจ่าย และมีการกำหนดจัดทำเป็นข้อบังคับ เกี่ยวกับการจัดสรรผลกำไร การจัดสรรเงินปันผลและสวัสดิการต่าง ๆ แก่กรรมการกลุ่ม และสมาชิกในชุมชน

จากกระบวนการการพัฒนาของกลุ่มอาชีพดังกล่าว ทำให้เห็นรูปแบบการยกระดับ กลุ่มอาชีพสู่การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรัพย์ เพื่อ ต่อยอดทางการตลาดและการจำหน่ายสินค้าอันมีส่วนช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของ ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่มอย่างสำคัญ ดังที่จะอธิบายในหัวข้อต่อไป

3. รูปแบบการพัฒนาของกลุ่มอาชีพวิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พุนทรัพย์ ต่อยอดทางการตลาดและการจำหน่ายสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

กลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดในชุมชนนี้เริ่มจากการรวมกลุ่มใหม่ มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานทั้งในส่วนของ การทำน้ำพริกเห็ดและสวนเกษตรชุมชน กระบวนการดำเนินงานเริ่มตั้งแต่การจัดประชุมหารือและวางแผนงาน มีการทดลองทำ ผลิตภัณฑ์ ดูนานนอกสถานที่ ถอดบทเรียน ทดลองทำซ้ำ ร่วมกับภาคีเครือข่ายในการ ทำกิจกรรม พัฒนาโรงเพาะเห็ดเพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบ และการอบรมเพิ่มความรู้ด้าน

การจัดตั้งและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ซึ่งครอบคลุมการบัญชีการเงิน การตลาด (ทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์) ตลอดจนจัดทำคู่มือต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาตนเอง จากการดำเนินกิจกรรมการตั้งแต่การตั้งกลุ่มอาชีพแล้วพยายามพัฒนาสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนได้สำเร็จ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นของสมาชิกและผู้นำในชุมชนพุนทรีย์ อีกทั้งได้รับการสนับสนุนทางด้านจากภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชน อันส่งผลให้สามารถยกระดับการผลิตทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แล้วทำการต่อยอดทางการตลาดและการจำหน่ายสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลิตภัณฑ์ ดังนั้นจากวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) และ TOWS METRIC ได้เป็นกลยุทธ์การพัฒนากลุ่มอาชีพสุวิสาหกิจชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรีย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ปรากฏดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 : กลยุทธ์การพัฒนากลุ่มอาชีพสุวิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรีย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

ปัจจุบัน ภายใน ปัจจุบันภายนอก	จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
	S1: Man คนในพื้นที่/มุ่งมั่น/วัยเดียวกัน S3: Material: ใช้วัตถุดิบที่หาได้ S4: Management: ระบบกลุ่มแบบหลวม/ผู้นำชัดเจน/จัดการทรัพยากรได้ S5: Marketing: เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่ผลิตชุมชนมีความชำนาญ/ผลิตสินค้าที่สามารถปรับตัวตามลูกค้าและตลาด/กระตือรือร้นในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์/สร้างสรรค์สิ่งใหม่	W1: Man: ส่วนใหญ่สูงอายุและเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น ขาดการรวมกัน W2: Money: ไม่ได้รับเงินสนับสนุน W3: Material: ต้องซื้อจากแหล่งภายนอกชุมชนในส่วนที่ไม่สามารถจัดหาได้ภายในชุมชน W4: Management: การจัดตั้งกลุ่มเมื่อไม่นาน การจัดการออนไลน์ยังไม่ชัดเจน มีประชุมในระดับแกนนำและไม่บ่อย W5: Marketing: ผลิตภัณฑ์ไม่มีความโดดเด่น สินค้าที่ผลิตเน้นเรื่องการผลิตสินค้าที่ง่ายเพื่อให้เกิดการรวมตัวก่อน และการผลิตสินค้าเน้นเฉพาะสิ่งที่ใช้กันอยู่แล้ว Machine: มีเพียงอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการผลิต

ตารางที่ 2 : กลยุทธ์การพัฒนากลุ่มอาชีพผู้วิสาหกิจชุมชน โดยมีส่วนร่วมของ ชุมชนพุนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ภายใน ปัจจัยภายนอก	ปัจจัย	จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
โอกาส (Opportunities)		กลยุทธ์เชิงรุก (SO)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)
O1: Economic: ชุมชน เปลี่ยนอาชีพไปจาก เกษตร		SO1: การสร้างอัตลักษณ์ของ วิสาหกิจชุมชนโดยคนในพื้นที่มีใจรัก บ้านเกิดยึดลักษณะภูมิศาสตร์ คือ สวนเกษตรเป็นจุดศูนย์กลางเรียนรู้	WO1: สร้างการมีส่วนร่วมจากกิจกรรมวิสาหกิจ ชุมชนโดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อัตลักษณ์ ชุมชนระหว่างคน 3 วัย เรียนรู้ร่วมกันภายใต้ ความเป็นพหุวัฒนธรรม
O2: Social: เน้นสร้าง ส่วนร่วม/มีเครือข่ายรัฐ		SO2: คนในพื้นที่มีความชำนาญภาค เกษตร มีผู้นำชัดเจนพร้อมปรับตัวรับ การสร้างสรรคสิ่งใหม่ภายใต้ความ เป็นพหุวัฒนธรรม	WO2: ปลุกฝังและให้โอกาสเยาวชนคนรุ่นใหม่ใน พื้นที่มีส่วนร่วมหล่อหลอมให้เกิดการมีสำนึกรัก บ้านเกิด เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน การอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อการสืบทอดวิถีชีวิตที่ ดีในอนาคตผนวกกับการใช้เทคโนโลยีสื่อสารที่ เป็นประโยชน์
O3: Cultural: พหุ วัฒนธรรม		SO3: วิสาหกิจชุมชนฯ เริ่มลงทุนจาก หุ้นละ 100 บาท ส่งเสริมการใช้วัตถุดิบ ที่หาได้จากชุมชนอาชีพเกษตร	WO3: การสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนจาก หลายภาคส่วน โดยได้รับการสนับสนุนความ ร่วมมือจากภาครัฐ และภาคเครือข่ายอื่น ๆ อย่าง ต่อเนื่องเพื่อความเข้มแข็ง
O4: Demographical: คนพื้นที่มีใจรักบ้านเกิด		SO4: คนในพื้นที่พร้อมปรับตัวให้การ มีส่วนร่วมในการพัฒนาฝีมือโดย เครือข่ายจากภาครัฐ และเอกชน	WO4: ค้นหาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความโดดเด่น มี คุณค่าร่วม (Share Value) บอกเล่าเรื่องราว ความเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยไม่ซ้ำใครจาก กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีสำนึก รักบ้านเกิด
O5: Technology: ติดต่อสื่อสารดี		SO5: ระบบการรวมกลุ่มของวิสาหกิจ ชุมชนมีผู้นำที่ชัดเจนพร้อมปรับตัว ยอมรับการสื่อสารและเทคโนโลยีที่ ทันสมัย	WO5: พัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต และการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตร
O6: Environment: สวน เกษตรพุนทรัพย์		SO6: การประชาสัมพันธ์กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้ ปรากฏสู่ภายนอก และเชื่อมโยง เครือข่ายทั้งภาครัฐ และเอกชน	WO6: พัฒนาแนวทางการดำเนินการทาง การตลาดที่ชุมชนสามารถปฏิบัติและต่อยอดเอง ได้ และใช้ความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนและ ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนการ ผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่จากความร่วมมือร่วมใจ

ตารางที่ 2 : กลยุทธ์การพัฒนากลุ่มอาชีพผู้วิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ภายใน ปัจจัยภายนอก	ปัจจัย	จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
อุปสรรค (Treats)		กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)	กลยุทธ์เชิงรับ (WT)
T1: Economic: COVID-19 ทำให้กำลังซื้อต่ำ		ST1: สร้างขวัญและกำลังใจคนในพื้นที่ให้สามารถฝ่าฟันอุปสรรคที่เกิดจาก COVID-19 ทำให้กำลังซื้อต่ำ	WT1: ใช้มาตรการป้องกันความเสี่ยงเมื่อเกิดสภาวะการแพร่ระบาด COVID-19 โดยเฉพาะสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ
T2: Social: ทำกิจกรรมได้ไม่มาก		S2: จูงใจให้คนในชุมชนตัดสินใจเข้าร่วมการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน หุ่นละ 100 บาท เพื่อระดมทุน และสร้างพลังของการรวมกลุ่มที่เป็นประโยชน์	WT2: ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ที่สะท้อนวิถีชุมชน โดยออกแบบกิจกรรมให้เกิดการรวมกันของแต่ละรุ่น และตลอดจนภาคีผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholders)
T3: Cultural: ขาดสิ่งสะท้อนวิถีชีวิตชุมชน		ST3: ส่งเสริมการใช้วัตถุดิบที่หาได้จากชุมชน เช่น เห็ดสด มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการพัฒนาระบบการจัดการขยะ	WT3: ประชาสัมพันธ์กิจกรรมความเคลื่อนไหวของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนการขับเคลื่อนให้มีพื้นที่/ตลาด/ช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือบริการของวิสาหกิจชุมชน
T4: Demographical: พ่อบ้านแม่บ้านและทำงานนอกบ้าน		ST4: เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมการมีส่วนร่วม ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ การประชุม ระบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง โดยผู้นำกลุ่มไปยังสมาชิกของวิสาหกิจที่ทำงานนอกบ้านได้รับทราบ และพร้อมให้ความร่วมมือทั้งในระบบออนไลน์ และ On-site	WT4: สร้างพันธมิตรทางการค้า หรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อจัดซื้อแลกเปลี่ยนวัตถุดิบที่ไม่สามารถหาได้ภายในชุมชน แต่ซื้อวัตถุดิบจากแหล่งภายนอกชุมชนในราคาที่ถูกลง
T5: Technology: ขาดการนำ Technology มาใช้		ST5: ส่งเสริมอบรมการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร การตลาดดิจิทัลให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกิดความชำนาญ/ปรับตัวตามลูกค้า/กระตือรือร้น/พัฒนาฝีมือและสร้างสรรค์สิ่งใหม่	WT5: ผู้นำวิสาหกิจชุมชนควรพยายามเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก ปรับตัวและเรียนรู้การประชุมออนไลน์ พูดคุยกับสมาชิก สร้างระบบการติดตามพูดคุยอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมกันแก้ปัญหากับสมาชิกอย่างไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
T6: Environment: มีสวนเกษตรร้าง			WT6: พัฒนาผลิตภัณฑ์ และบริการทางการเกษตร ที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่แท้จริง ร่วมคิด ร่วมสร้างจากกลุ่มคนจำนวนน้อยสู่คนจำนวนมากให้เกิดการขับเคลื่อนวิสาหกิจอย่างต่อเนื่อง มีการสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่

รูปแบบการพัฒนากลุ่มอาชีพสู่วิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พุนทรัพย์ ต่อยอดทางการตลาดและการจำหน่ายสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ สามารถก้าวหน้าไปได้อย่างน่าพอใจ ประกอบด้วย กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างผ่านการวิเคราะห์ TOWS แล้วนำมาใช้ ทั้งที่เป็นกลยุทธ์เชิงรุก กลยุทธ์เชิงแก้ไข กลยุทธ์เชิงป้องกัน และกลยุทธ์เชิงรับ มีดังนี้

1. กลยุทธ์เชิงรุก (SO) เป็นการจับคู่ระหว่าง Strength และ Opportunity (ใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส) มี 6 กลยุทธ์ที่เหมาะสมและพร้อมต่อการรุกหน้าพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ดีขึ้น ได้แก่ 1) กลยุทธ์รุกตลาดซื้อวัตถุดิบชุมชน 2) กลยุทธ์การปรับตัวอย่างรวดเร็ว 3) กลยุทธ์การเพิ่มศักยภาพลดต้นทุนเสริมการแข่งขัน 4) กลยุทธ์การสร้างความร่วมมือเชิงรุก 5) กลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์ต่อเนื่องและรวดเร็ว และ 6) กลยุทธ์การฟื้นฟูศักยภาพชุมชนแบบพลวัต

2. กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) เป็นการจับคู่ระหว่าง Weakness และ Opportunity (ใช้โอกาสลดจุดอ่อน) มี 4 กลยุทธ์ ที่เหมาะสมกับการแก้ไขการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้มีความพร้อม และเป็นไปได้ต่อการประสบ ความสำเร็จในการตอบสนองต่อการปรับแก้กระบวนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ 1) กลยุทธ์ปรับตัวด้านกิจกรรมให้มากขึ้นกว่าเดิม 2) กลยุทธ์การปลูกฝังการมีส่วนร่วมหลายช่วงวัย 3) กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายและการสร้างความสัมพันธ์ที่เคยไม่ดีให้ดีขึ้นมา และ 4) กลยุทธ์การปรับปรุงแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

3. กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) เป็นการจับคู่ระหว่าง Strength และ Threat (ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค) มี 5 กลยุทธ์ ที่เหมาะสมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ 1) กลยุทธ์การสร้างขวัญและกำลังใจ 2) กลยุทธ์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 3) กลยุทธ์การจัดสรรทรัพยากรของชุมชน 4) กลยุทธ์การสร้างความร่วมมือ และ 5) กลยุทธ์สร้างความแตกต่างด้วยการปรับใช้เทคโนโลยี

4. กลยุทธ์เชิงรับ (WT) เป็นการจับคู่ระหว่าง Weakness และ Threat (แก้ไขจุดอ่อนและเลี่ยงอุปสรรค) มี 6 กลยุทธ์ ที่เหมาะสมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ 1) กลยุทธ์การเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและวัยต่าง ๆ 2) กลยุทธ์การรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน 3) กลยุทธ์การรักษาและเจาะช่องทางการติดต่อสื่อสาร 4) กลยุทธ์การกระตุ้นการสร้างเครือข่าย 5) กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ในพื้นที่ และ 6) กลยุทธ์การขยายการรับรู้ให้มากขึ้น

สรุปได้ว่า กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมี 4 ด้าน ที่เหมาะสมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน นั่นคือ กลยุทธ์เชิงรุก กลยุทธ์เชิงแก้ไข กลยุทธ์เชิง

ป้องกัน และกลยุทธ์เชิงรับ เพื่อเกิดเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ และจัดทำเป็นแผนการปฏิบัติงาน (Action plan) ให้กับวิสาหกิจชุมชนไปสู่ภาคการผลิต และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้นำกลยุทธ์ไปปรับใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนต่อไป

สำหรับการลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก จากการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำรวม ในโครงการ CBR66 ภาคกลาง รอบที่ 1 และ รอบที่ 2 จากผู้เข้าร่วม จำนวน 22 ครัวเรือน จากกลุ่มเป้าหมาย ในโครงการ อันดับ 1 กลุ่มที่ 4 มีรายได้สูงกว่าเส้นมัธยฐาน ร้อยละ 31.82 เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายมีรายได้จากการขายปลาทุและอาหารตามสั่ง พนักงานบริษัท ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้สูงประกอบกับสมาชิกในครัวเรือนทำงานที่มีรายได้สูง รองลงมา เป็นกลุ่มที่ 1 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ร้อยละ 27.27 และกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มมีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจน แต่ต่ำกว่า 40% ร้อยละ 27.27 ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน มีอาชีพที่ไม่แน่นอนรับจ้างทำงาน แต่อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์นี้ไม่ได้คำนึงถึงค่าใช้จ่าย และรายจ่ายครัวเรือนที่มีสูงเช่นกัน จึงทำให้เมื่อพิจารณาทั้งรายได้และรายจ่ายจึงส่งผลทำให้มีรายได้สุทธิไม่สูงมากนัก และน้อยที่สุด คือ กลุ่มที่ 3 มีรายได้สูงกว่า 40% แต่ไม่เกินเส้นมัธยฐาน ร้อยละ 13.64 ซึ่งกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการเข้ามาทำโครงการวิจัยเพื่อต้องการเพิ่มรายได้เป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม และเพื่อการพัฒนากลุ่มอาชีพนำพริกเห็ดอันจะนำไปสู่การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้มีการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็งมากขึ้น

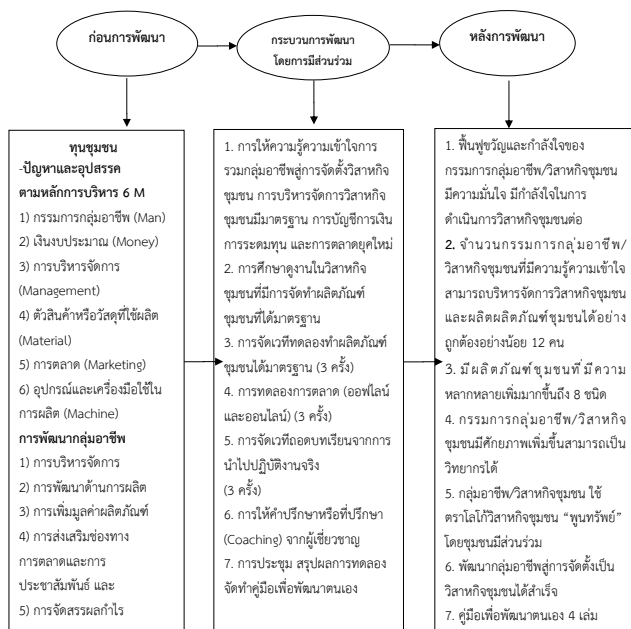
ผลจากการสำรวจโดยใช้แบบสำรวจตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำรวม โครงการ CBR66 ภาคกลาง รอบที่ 1 และ รอบที่ 2 ดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาสัดส่วนจำแนกตามรายได้ พบว่าสัดส่วนไม่เปลี่ยนแปลง แต่ด้วยการดำเนินงานมีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน คือ รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงินจากการเพาะเห็ดและปลูกผัก นำบางส่วนไปประกอบอาหารและนำไปจำหน่าย และผลตอบแทนจากการทำงาน จากค่าตอบแทนและรายได้จากการจำหน่ายน้ำพริกเห็ด น้ำพริกต่าง ๆ เห็ดสด ก้อนเห็ด เห็ดสวรรค์ และผักสด จึงส่งผลให้มีรายได้ต่อหัวต่อเดือน รายได้ครัวเรือนรวมทั้งปี และรายได้สุทธิที่สูงขึ้นด้วย ดังนั้นกล่าวได้ว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพุนทรพย์ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก โดยมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้ โดยระบบเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน นั่นคือองค์ประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางการเงินทำให้คนในชุมชนพุนทรพย์ มีการออมเงิน วิสาหกิจชุมชนพุน

ทรัพยากรมีความเข้มแข็ง สามารถสร้างงาน สร้างรายได้แก่คนในชุมชน และด้านสังคม ประชาชนในชุมชนพูนทรัพย์เกิดแรงจูงใจที่จะร่วมกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สานความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เกิดความรักและความเป็นเจ้าของชุมชน เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้สืบไป

สรุปผล

กระบวนการพัฒนาศักยภาพการแปรรูปผลผลิตการเกษตรของกลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ สามารถนำเสนอกรอบแนวทางการวิเคราะห์โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน 1) ศักยภาพก่อนการพัฒนา กลุ่มอาชีพ โดยพิจารณาจากทุนในชุมชน พบว่าคนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนของตนเอง รวมทั้งสามารถค้นหาปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำมาวิเคราะห์และวางแผนตามหลักการบริหาร 6 M 2) กระบวนการพัฒนากลุ่มอาชีพในชุมชน โดยการมีส่วนร่วม มี 7 วิธีการ และ 3) ศักยภาพหลังการพัฒนา กลุ่มอาชีพสู่การจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนมี 7 ประการ ปรากฏดังรายละเอียด ในภาพที่ 3

รูปภาพที่ 3 การพัฒนาศักยภาพการแปรรูปผลผลิตเกษตรของกลุ่มอาชีพน้ำพริกเห็ดเพื่อการยกระดับผลิตภัณฑ์สู่วิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ การเรียนรู้ด้วยตนเองของกรรมการวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2552) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองมักเริ่มจากการสร้างวิสัยทัศน์ ร่วมกันและการพัฒนาบุคลากรในองค์กรทั้งในระดับผู้บริหาร และพนักงานให้เป็นคนแห่งการเรียนรู้ และรักการเรียนรู้ตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน และการเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ ในองค์กรให้รองรับ และการเพิ่มศักยภาพของชุมชนตามรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพสุวิสาหกิจชุมชน เป็นเป้าหมายสำคัญสอดคล้องกับ อภิสร่า ชุ่มจิตร และคณะ (2557)

การยกระดับการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพสุวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นแนวคิด อีกริธีหนึ่งที่จะสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งความพอเพียงให้เกิดมี ประสิทธิภาพ อันเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในขณะนี้ของประเทศไทยมีความยากจนเป็นที่ ตั้งทำให้เกิดการหาวิธีในการแก้ปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับ ทศพร แก้วขวัญไกร (2560) ด้วยการกลับมาพิจารณาสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่มีอยู่ในปัจจุบันจากพื้นฐาน ทรัพยากรชุมชน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาและทุนสังคมที่มีรากฐาน ผูกพันซับซ้อนเป็นสายสัมพันธ์ที่เข้มแข็งมาสร้างเป็นสินค้าและบริการในรูปของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนด้วยวิธีดังกล่าว ทำให้เห็นช่องทาง เพื่อก้าวข้ามการแข่งขันที่รุนแรง ในโลกธุรกิจมาสร้างฐานที่มีอยู่ให้เกิดพลังเพิ่มขึ้น รวมทั้งการสร้างเจตคติให้สำนึกรัก บ้านเกิด ที่ไม่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานมาในเมืองเศรษฐกิจที่จะทำให้เกิดปัญหา ตามมาในอนาคต โดยให้หันมาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน การจะทำให้บรรลุ เป้าหมายของการพึ่งตนเองด้วยรากฐานของตนเองให้เกิดความสำเร็จได้

ทั้งนี้รูปแบบกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มี 4 ด้าน ที่เหมาะสมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน นั่นคือ กลยุทธ์เชิงรุก กลยุทธ์เชิงแก้ไข กลยุทธ์เชิงป้องกัน และกลยุทธ์เชิงรับ ซึ่งสอดคล้องกับ อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ และ ฌันทา ปานเจริญ(2563) ได้กล่าวว่า การพัฒนากลยุทธ์การตลาด มีกลยุทธ์เชิงรุกโดย การใช้จุดแข็งส่งเสริมและสร้างโอกาสในการผลักดันให้วิสาหกิจชุมชน เกิดการพัฒนา อย่างเหมาะสมและพร้อมต่อการรุกหน้าพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ดีขึ้น กลยุทธ์เชิงแก้ไข กลยุทธ์เชิงป้องกัน และกลยุทธ์เชิงรับโดยการใช้โอกาสเพื่อเอาชนะจุดอ่อนที่ควรแก้ไข อย่างเร่งด่วนความสามารถแก้ไขการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชนให้มีความพร้อม และ เป็นไปได้ต่อการประสบความสำเร็จในการตอบสนองต่อการปรับแก้ กระบวนการดำเนินงาน

ของวิสาหกิจชุมชน โดยใช้กลยุทธ์ทั้ง 4 ด้าน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ และจัดทำเป็นแผนการปฏิบัติงาน (Action plan) ให้กับวิสาหกิจชุมชนไปสู่ภาคการผลิต และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้นำกลยุทธ์ไปปรับใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาของวิสาหกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย การพัฒนากลุ่มอาชีพผู้วิสาหกิจชุมชนควรมีการจัดกิจกรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ที่ยึดหยุ่นต่อกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์เพื่อความเหมาะสมในแต่ละชุมชน โดยควรให้มีคำปรึกษาตั้งแต่การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างเข้าใจและถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคคล โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการ ด้านผลตอบแทน และด้านแรงจูงใจและขวัญกำลังใจ เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน. (2560). *การพัฒนากลุ่มอาชีพ*.

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน. <https://chumchon.cdd.go.th/>.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2552). *อนาคตกำหนดได้จากประสบการณ์ชีวิตของ ดร.แดน-ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์*. ชัคเชสมิเดีย จำกัด.

ทศพร แก้วขวัญไกร. (2560). *การยกระดับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนในยุคไทยแลนด์ 4.0*. การนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ “นวัตกรรมและเทคโนโลยีวิชาการ 2017” วิจัยจากองค์ความรู้สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน วันที่ 25 - 26 ธันวาคม 2560 ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ , 258-268.

พัชรินทร์ พันธุ์แน่น. (2563). *กระบวนการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสวนเกษตรชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร*. คลังข้อมูลงานวิจัยไทย. <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:178979>.

- วิภาดา คุปตานนท์. (2551). *การจัดการและพฤติกรรมองค์กร*. โรงพิมพ์ ส.เจริญการพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). *คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน*. เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สุริชัย หวันแก้ว ประภาส ปิ่นตบแต่ง สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล อรรถจักร สัตยานุรักษ์ เลิศชาย ศิริชัย ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ และมนิรัตน์ มิตรปราสาท. (2561). *ชุดงานวิจัยเชิงยุทธศาสตร์ สร้างดุลยภาพสังคม ก้าวพ้นความเหลื่อมล้ำ: “คนจนเมือง” มนุษย์แปลกหน้าในนครเหลื่อมล้ำ*. บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- อารี วิบูลย์พงศ์ ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ พิชิต ธาณี พัฒนา เจียรวิริยะพันธ์ ลักษณะี วรชัย ศรีณย์ อารยะ รังสฤษฎ์ ไพรัช กาญจนการณ พรทิพย์ เจียรธีรวิทย์ กาญจนนา โขศถาวร วิมล อาระยะรัตน์วีรศักดิ์ สมยานะ นัทธมน ธีระกุล ประธานทิพย์ กระมล สุขุม พันธณรงค์ พุทธรธรณ ชันตันธง และพิมลพรรณ บุญยะเสนา. (2549). *การพัฒนานักวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการไตรภาคี เพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชน ระยะที่ 1: ภาคเหนือตอนบน*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- อภิสร่า ชุ่มจิตร นิสา ชัชกุล และเครือวัลย์ ชัชกุล. (2557). *การพัฒนาศักยภาพการจัดการธุรกิจชุมชนกรณีศึกษา : ตำบลคลองเคียน อำเภอดะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา*. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*, 10(2), 94–115.
- อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ และณภัทษา ปานเจริญ. (2563). *การพัฒนากลยุทธ์การตลาดด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมไทยแลนด์ 4.0 สำหรับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์*. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา*, 15(1), 94–108.
- Keith, D. D. (1972). *Human behavior at work: Human relations and organization behavior*. New Planner.
- Reeder, W. (1974). *Some aspect of the informal social participation of families*. Methuen.

